

**70-річчя академіка НАН України
А.А. ХАЛАТОВА**

Артем Артемович Халатов народився 14 грудня 1942 р. у Ташкенті (Узбекистан). Його наукове становлення відбувалося в Казанському авіаційному інституті. Спершу навчання на факультеті двигунів літальних апаратів, потім аспірантура (1967–1970), захист кандидатської дисертації (1970), робота на посадах асистента, доцента, а згодом докторантура (1976–1977) і здобуття докторського ступеня (1977).

З 1978 р. А.А. Халатов працює в Інституті технічної теплофізики НАН України (у 1979–1983 рр. — за сумісництвом). Упродовж 1986–1993 рр. Артем Артемович був заступником директора Інституту з наукової роботи, нині він завідувач відділу. У 1981 р. А.А. Халатов здобув учене звання професора. У 1990 р. його обрано членом-кореспондентом, а в 2012 р. — академіком НАН України по Відділенню фізико-технічних проблем енергетики.

Свою першу наукову роботу А.А. Халатов виконав ще в студентські роки. Вона була

вдостоєна диплома міністра вищої освіти РРФСР і стала основою кандидатської дисертації молодого дослідника з проблем нестационарного теплообміну під час запуску ракетних двигунів систем протиракетної оборони.

У 1971 р. А.А. Халатов розпочав дослідження з термогазодинаміки потоків у полях масових сил. Ці потоки становлять основу теплофізичних процесів в енергетичному і транспортному газотурбобудуванні, теплоенергетиці, теплотехніці, машинобудуванні. Одному з найскладніших аспектів цієї проблеми було присвячено його докторську дисертацію, практичну частину якої застосовано в ракетному двигунобудуванні для систем протиракетної оборони й підводного флоту СРСР.

Прийшовши в Інститут технічної теплофізики, Артем Артемович розширив і поглибив свої дослідження з термогазодинаміки потоків у полях масових сил. Він став засновником визнаної у світі української наукової школи з цього напрямку. Наукові інтереси А.А. Халатова охоплюють широке коло питань, серед яких: закручування потоку в каналах, поверхнево-вихрові системи, криволінійні поверхні й відцентрова нестійкість, соплові апарати з вихровими структурами, обертові системи. Результати першорядного наукового значення, отримані А.А. Халатовим і його учнями з кожного із цих питань, дали змогу розробити нові високоточні методи розрахунку, стали теоретичною базою нових вихрових технологій аеротермодинаміки, широко впроваджених у практику.

Крім того, Артем Артемович успішно вивчав проблеми нестационарного теплообміну, горіння й газифікації рідких і твердих палив,

інноваційних систем охолодження лопаток газових турбін і потужних радіоелектронних пристроїв, зниження теплової помітності літальних апаратів, термостабілізації приладових відсіків міжконтинентальних ракет.

Результати фундаментальних і прикладних досліджень А.А. Халатова використано в понад 60 організаціях України, Росії та інших країн під час конструювання нової техніки для газотурбобудування, теплоенергетики, енергетики, суднобудування, хімічної технології, аерокосмічної галузі. Зокрема, методи і програми розрахунку термогазодинаміки закручених, вихрових і криволінійних потоків, обертових каналів застосовують майже в усіх КБ енергомашинобудування України і Росії. Проект газотурбінного двигуна (ГТД) для найкращого у світі бойового літака СУ-27 ґрунтується на новій концепції охолодження соплових апаратів газових турбін з вихровими структурами. Принцип вихрового регулювання тяги мінісопел реалізовано в процесі створення бойової ракети РСМ-52 для підводного флоту. В останні роки під керівництвом Артема Артемовича розроблено Концепцію створення ГТД нового покоління для газотранспортної системи (ГТС) України, циклонну систему охолодження лопаток турбін, нові вихрові технології для газотурбобудування.

Застосування результатів досліджень А.А. Халатова забезпечило підвищення економічності, надійності і тривалості функціонування багатьох типів газотурбінних двигунів і установок, пристроїв для теплоенергетики, теплотехніки, машинобудування, скорочення термінів їх проектування, запровадження в практику та модернізації. Прикладні дослідження Артема Артемовича з оборонної тематики сприяли підвищенню обороноздатності країни й були підтримані багатьма директивними рішеннями вищих органів влади.

З 1970 р. Артем Артемович викладає у ВНЗ України, Росії та інших країн. Він був професором Київського вищого військового авіаційно-інженерного училища (1979–1981), Національного технічного університету Ук-

раїни «КПІ» (1981–1983). У 2011 р. організував і очолив кафедру «Фізика енергетичних систем» НТУУ «КПІ». Серед його учнів 31 кандидат, 4 доктори наук, 1 член-кореспондент НАН України. За заслуги в підготовці наукових кадрів А.А. Халатов нагороджений відомчою відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни».

У доробку Артема Артемовича понад 700 наукових праць, зокрема 23 монографії, видані в Україні, Росії і Великій Британії, понад 560 наукових статей, 110 винаходів і патентів.

А.А. Халатов – член спеціалізованих учених рад Інституту технічної теплофізики НАН України і Національного авіаційного університету із захисту докторських дисертацій, голова Комісії Відділення фізико-технічних проблем енергетики НАН України з промислових газових турбін і електроприводів. Він працював в Експертній раді Вищих атестаційних комісій СРСР і України, входив до секції Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки. Артем Артемович організував особисто і був членом оргкомітету понад 40 національних і міжнародних конференцій. Він – член редколегій низки вітчизняних і міжнародних наукових журналів.

Про міжнародне визнання наукових здобутків Артема Артемовича свідчать членство в Комітеті з теплообміну Міжнародного інституту газових турбін (США) і професорські посади в престижних ВНЗ Великої Британії (Університет м. Кардіфф, 1996–2001) та Сполучених Штатів Америки (Військово-повітряна академія США й Університет штату Юта, 2003–2004).

За роботи в галузі морського газотурбобудування А.А. Халатову в складі колективу ДП НВКГ «Зоря» – «Машпроект» присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки. Він лауреат премій ім. акад. Г.Ф. Проскури й акад. В.І. Толубинського НАН України, ім. акад. О.В. Ликова НАН Білорусі та премії Наукового комітету НАТО «Наукове партнерство», нагороджений медаллю Російського авіаційно-космічного

агентства «40 років польоту Ю.О. Гагаріна в космос». Артем Артемович — почесний професор Університету м. Кардіфф (Велика Британія) і W.W. Clyde Chair професор Університету штату Юта (США).

Наукова громадськість, колеги, учні, друзі сердечно вітають Артема Артемовича з ювілеєм, бажають йому міцного здоров'я, невтомного наукового пошуку і творчої насаги для нових звершень.

80-річчя члена-кореспондента НАН України С.Д. КРИЖИЦЬКОГО

Сергій Дмитрович Крижицький народився 11 грудня 1932 р. у Києві в родині службовців. У 1960 р. закінчив факультет архітектури Київського державного художнього інституту (нині Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури). У 1960–1964 рр. працював на посаді архітектора, потім молодшого наукового співробітника в Науково-дослідному інституті теорії та історії архітектури. З 1964 р. професійна діяльність С.Д. Крижицького пов'язана з Інститутом археології НАН України. У 1974–1981 рр. він очолював Історико-археологічний заповідник «Ольвія» Інституту археології АН УРСР (тепер Національний історико-археологічний заповідник «Ольвія» НАН України). Від 1981 р. Сергій Дмитрович завідує відділом античної археології Інституту, упродовж 1987–2003 рр. був заступником директора з наукової роботи. У 1968 р. С.Д. Крижицький захистив кандидатську, а в 1980 р. — докторську дисерта-

цію. У 1991 р. йому було присвоєно вчене звання професора. У 1990 р. Сергія Дмитровича обрано членом-кореспондентом НАН України, а в 1993 р. — академіком Української академії архітектури.

С.Д. Крижицький — всесвітньо відомий учений у галузі античної історії, археології та архітектури. Він здійснив теоретичне обґрунтування принципів реконструкції та цілу низку графічних реконструкцій житлових і громадських споруд, відкритих в античних містах Північного Причорномор'я. Сергій Дмитрович розробив систему оцінювання ступеня достовірності цих реконструкцій, відтворив загальні риси архітектури античних держав Північного Причорномор'я, виявив особливості місцевого греко-варварського стильового напрямку в архітектурі та специфіку північно-причорноморської архітектурної школи. Чимале місце в науковому доробку С.Д. Крижицького займає історіографічне дослідження будівництва й архітектури античної Ольвії, а також її історії та культури. Він вивчає загальні проблеми грецької колонізації регіону, демографічного потенціалу населення, сільськогосподарського виробництва, взаємовпливу навколишнього середовища й суспільства Нижнього Побужжя за античної доби.

Протягом 1969–1971 рр. С.Д. Крижицький очолював Білгород-Тирську археологічну експедицію. У 1972–1994 рр. був начальником Ольвійської експедиції Інституту археології, а з 1995 р. став її науковим керівником. Під його керівництвом проводять щорічні